

**EFICIENȚA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI Vocațional TEHNIC
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

*Conf. univ., dr. Aurelia Tomșa, ASEM
Drd. Veronica Midari, ASEM*

*The problem of current vocational education system is related to the **non compliance of work force formed in secondary professional and post-secondary professional system to the labour market demand, both from quantity and quality view point.** The deficient state policy within vocational education system is about the lack of quality assurance, non-stimulation of quality performances, non-punishment of lack of quality; poor interaction with economic agents; way of financing the institutions where the institution is finance and not the student. Almost 25 % of young people abandon the job because of low salaries, 30% of graduates do not work according to the qualification obtained. On the other hand, the companies confront the problem of young employees that do not master the skills and knowledge needed on the labour market. What do we do with this situation in Republic of Moldova? The Government, based on the Strategy “Moldova 2020”, proposes the education quality enhancement, creation of attractive investment*

climate and positive impact on the economy. The draft Strategy "Education 2020" comes with a set of proposals for improvement of situation. In our view, an efficient vocation education system should follow the basic principle: assurance of synergy between the vocation education system and business world, in such a way that educational offer could respond qualitatively, quantitatively and structurally to the labour force need. A very efficient model exists in European countries, that solve the problem of professional education, but also the problem of competitive economy, the model consist in creation of partnership amongst three components or so called knowledge triangle: education – research – business. This could be a good solution for Republic of Moldova too.

Scopul oricărei economii constă în asigurarea creșterii și dezvoltării economice și, ca rezultat, în ridicarea nivelului de trai al populației.

Aceste scopuri complexe pot fi realizate doar cu cadre calificate, cu o pregătire profesională respectivă și cu capacitatea de luare a deciziilor eficiente.

Eficiențizarea economiei, sub aspectul pregătirii cadrelor pentru realizarea scopurilor prioritare pentru orice economie, presupune coordonarea și corelarea cheltuielilor pentru instruire și educație cu necesitățile economiei, inclusiv cheltuielile pentru educația profesională.

Sistemul educațional profesional din Republica Moldova este divizat în trei niveluri: învățământul secundar profesional, mediu de specialitate și învățământul superior. Acest articol își propune să analizeze situația în doar două niveluri de învățământ profesional: mediu de specialitate și secundar profesional. Conform noului Cod al Educației, aceste niveluri de învățământ vor forma învățământul vocațional tehnic secundar și post-secundar, ceea ce corespunde tendințelor generale din Europa și este în consonanță cu terminologia din spațiul european. Dorința Guvernului de a racorda și a ajusta sistemul de formare profesională la standardele internaționale este una binevenită. Însă, problema cu care se confruntă sistemul actual de învățământ profesional ține de ***necorespunderea forței de muncă formate în cadrul învățământului secundar profesional și mediu de specialitate la rigorile pieței muncii, atât din punct de vedere calitativ, cât și din punct de vedere cantitativ***. Corelarea cantitativă presupune ca numărul de absolvenți calificați, pe domenii și specializări, să reflecte nevoile reale ale economiei, iar aspectul calitativ se referă la gradul de satisfacție, manifestat de angajatori cu privire la competențele absolvenților învățământului secundar profesional. Evaluând aceste două aspecte, am ajuns la concluzia că sistemul de formare profesională în Republica Moldova este inefficient. Sistemul consumă resurse mari, dar oferă rezultate modeste, în special nu dezvoltă competențele necesare pentru actuala piață a muncii. Analizele realizate în documentele strategice din domeniul educației denotă preferința tinerilor pentru studiile universitare, demonstrată prin dublarea numărului de studenți universitari în ultimii 20 de ani (tabelul 1). Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în anul de învățământ 1990/1991, au fost 54 mii de studenți, în timp ce, în 2010/2011, numărul lor a crescut la 107,8 mii. Totodată, în învățământul secundar profesional, numărul elevilor a descrescut proporțional, de la 59 mii de elevi în anul de studii 1990/1991, la 21,4 mii – în 2010/2011. Tendința este în descreștere și în învățământul mediu de specialitate.

În pofida dificultăților de ordin economic, pe parcursul ultimilor ani, autoritățile Republicii Moldova au asigurat o creștere constantă a mijloacelor financiare alocate învățământului. Pe parcursul anilor 2005–2010, ponderea cheltuielilor publice pentru învățământ în PIB a crescut de la 7,2% până la 9,2%. Însă, această creștere nu a fost urmată și de o creștere a indicilor de școlarizare, care, în aceeași perioadă, au scăzut de la 71,7% până la 69,8%. Impactul asupra calității ofertei educaționale este mai greu de estimat în lipsa unor indicatori relevanți de calitate.

Învățământul secundar profesional și mediu de specialitate a devenit mai puțin popular pe parcursul ultimelor două decenii, în contextul expansiunii învățământului universitar, dar și al declinului demografic. În perioada 1990-2011, numărul studenților înmatriculați la universități s-a dublat, în timp ce la treapta vocațional/tehnică s-a redus de peste două ori.

Creșterea popularității învățământului superior a avut loc în defavoarea învățământului secundar profesional și mediu de specialitate. În cadrul învățământului secundar profesional și mediu de specialitate, politica defectuoasă a statului se manifestă prin:

- verificare slabă a calității, o lipsă de stimulare a creșterii calității și nesancționarea din partea autorităților a lipsei de calitate în sistemul de învățământ (fapt ce a generat fenomenul „fabricii de diplome”);
- interacțiunea slabă dintre sistemul de învățământ și agentul economic, lipsa de cointeresare în formarea parteneriatelor;
- neeficiența mecanismului de finanțare a instituțiilor;
- lacune în sistemul de management al instituțiilor de învățământ.

Tabelul 1

Numărul studenților după Instituții și Ani (mii pers.) în perioada 1992-2012

Nr. studenți Anii	Total	Instituții de învățământ secundar profesional	Colegii	Instituții de învățământ superior
1992/93	124,1	40,8	36,0	47,3
1993/94	117,9	37,2	33,8	46,9
1994/95	116,7	35,0	32,3	49,4
1995/96	120,6	34,8	31,0	54,8
1996/97	125,6	34,0	33,3	58,3
1997/98	131,1	32,7	32,8	65,6
1998/99	134,9	32,5	29,7	72,7
1999/00	125,7	23,0	25,4	77,3
2000/01	121,8	22,8	19,9	79,1
2001/02	126,4	23,0	17,0	86,4
2002/03	132,8	22,6	15,2	95,0
2003/04	145,5	22,8	18,7	104,0
2004/05	160,9	22,7	23,6	114,6
2005/06	178,2	25,0	27,1	126,1
2006/07	181,9	23,7	30,2	128,0
2007/08	178,7	24,5	31,3	122,9
2008/09	171,9	24,3	32,7	114,9
2009/10	164,3	22,2	32,2	109,9
2010/11	161,4	21,4	32,2	107,8
2011/12	155,7	20,3	31,4	104,0

Конец формы

Sursa: Biroul Național de Statistică, Rapoartele statistice nr.1-SGL, nr.2-prof, nr.3-colegiu, nr.4-IS

Statistica arată că cheltuielile pentru educație în R.Moldova au atins un record de 9,2% din PIB (media europeană – 5,5%), dar fără ca să producă un impact economic și social semnificativ (tabelul 2).

Reducerea numărului de elevi din învățământul secundar profesional s-a înregistrat pe fondul unor alocări financiare sporite, înregistrând cele mai înalte costuri pe cap de student, comparativ cu alte niveluri de învățământ.[1] Alocările financiare pe cap de elev în învățământul secundar profesional au crescut de la 5399 lei în 2006 până la 16776 lei în 2011.

Tabelul 2

Costurile totale pentru instruirea unui elev/student la fiecare nivel educațional profesional pentru un an de studii (MLD)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Învățământul secundar profesional	5399	7366	8510	10224	15335	16776
Învățământul mediu de specialitate	6979	6900	8200	8709	14725	15029
Învățământul superior	4714	5050	5873	6802	17861	20158

În ceea ce privește infrastructura, majoritatea instituțiilor de învățământ secundar profesional au o capacitate de până la 500-600 de locuri. Toate au în gestiune blocuri de studii, ateliere de producere și cămine studențești. La ora actuală, numărul mediu de elevi pe instituție este de 297. Această situație conduce la concluzia că infrastructura existentă este utilizată aproximativ la 50% din capacitate. În 17,5% din numărul total de instituții, învață până la 150 de elevi. În școlile de meserii, numărul de elevi este de 142 pe unitate de învățământ. [2] În contextul declinului demografic, păstrarea unui număr mare de instituții, capacitatea cărora nu este utilizată pe deplin, implică cheltuieli de întreținere nejustificate în detrimentul investițiilor în calitatea studiilor. În mare parte, infrastructura existentă este depășită, marea majoritate din instituții dispun de echipament învechit care nu facilitează dezvoltarea abilităților profesionale și necesită investiții majore pentru modernizare.

Cele mai mari cheltuieli per elev sunt în învățământul mediu de specialitate, unde, însă, se atestă și cele mai mari probleme din domeniul educației. Rata șomajului printre tinerii de 15-29 de ani este de 13,9%, ceea ce este de aproape 2 ori mai mare decât rata șomajului pe țară (7,4%). Doar 22% dintre tineri își găsesc de lucru după absolvirea unei instituții de învățământ, iar 17,7% pleacă la muncă peste hotare. Aproape 25% dintre tineri părăsesc primul post de lucru din cauza salariilor mici, iar 30% dintre absolvenți nu lucrează conform calificărilor obținute. Pe de altă parte, companiile se confruntă cu problema tinerilor angajați care nu posedă cunoștințele și aptitudinile necesare pentru activitate eficientă. Acest lucru se întâmplă pentru că planurile educaționale nu asigură relevanța studiilor și nu sunt corelate cu cerințele pieței.

În acest context, o întrebare din ce în ce mai dificilă este pusă atât în fața sistemului educațional, cât și în fața economiei naționale, și anume: cum procedăm ca sistemul educațional să răspundă necesităților economiei naționale și cum facem ca economia națională să satisfacă necesitățile populației, în general, inclusiv a celor aflați în căutarea unui loc de muncă. De aici survine o simplă concluzie: soluția trebuie să vizeze ambele aspecte și trebuie să producă efecte duble, atât pentru învățământul profesional, cât și pentru economia națională.

Contrar tradiției din ultimul deceniu, potrivit căreia studenții preferau facultățile de drept și economie, în anul de studii 2012-2013, a crescut ponderea studenților înmatriculați la facultățile din domeniul educației, cu circa 8%. Pe de altă parte, facultățile de științe sociale, economie și drept au primit cu aproape 10% mai puțini studenți noi decât în anul precedent. Cu toate acestea, domeniile respective rămân a fi cele mai solicitate, potrivit Biroului Național de Statistică.

Cele 34 de instituții de învățământ din Republica Moldova au înscris mai puțini studenți decât în anul precedent, numărul acestora fiind estimat la 102 mii de persoane. Scăderea de 1,4% a fost condiționată de reducerea numărului de studenți din instituțiile cu locuri bugetare, unde învață 83 mii de persoane.

Marea majoritate a studenților achită contractele pentru studiile pe care le urmează. Astfel, 72 la sută din totalul studenților, adică 74 mii de persoane, au fost înmatriculați în acest an în bază de contract.

La 10 mii locuitori le revin, în medie, 288 de studenți în instituțiile de învățământ superior, dintre care circa 69% studiază cu frecvența la zi și 31% – la studii cu frecvență redusă. Numărul celor care studiază cu frecvența la zi este mai mare în instituțiile de stat (19 din 34).

Circa jumătate dintre studenții care studiază în bază de contract, sunt la studiile cu frecvență redusă. În ceea ce privește structura pe sexe a studenților în anul de studii curent, raportul este următor: sexul feminin – 56%, sexul masculin – 44%.

Deși cei mai mulți studenți, în proporție de 80%, sunt înscriși la studii superioare de licență, numărul de studenți care își doresc o diplomă de licență a scăzut, în timp ce numărul celor înmatriculați la ciclul doi masterat a crescut cu cca 4%. Masteranzii au optat pentru asemenea domenii ca educația, agricultura, științele umanistice și artele.

Dacă numărul studenților din țară s-a diminuat cu 1,4%, atunci numărul studenților străini a crescut cu un sfert față de anul de studii anterior, aceștia constituind 2 mii persoane. Cei mai mulți studenți străini provin din Israel (cu o pondere de 68 la sută), Ucraina, România, Rusia și Turcia.

Cum se rezolvă astfel de probleme în alte țări? Care este soluția sau modalitatea de rezolvare eficientă a unor astfel de situații? În practica europeană, sunt abordări diferite: unele țin de crearea sistemului de învățământ dual, unde meseria/specialitatea se însușește în baza teoriei predate 1-2 zile pe săptămână și în baza practicii de producție 4-3 zile pe săptămână. Acest sistem de ucenicie, sau învățare prin exersare este unul destul de eficient, dar cu tradiții de secole, timp în care atât agentul economic, cât și ucenicul, adică ambele sisteme, au congrescut practic și acum sunt indivizibile. Acest model este dificil de aplicat într-o economie de piață tânără, fără tradiții, cu dificultăți de supraviețuire. Alte modele europene sunt mai aproape de modelele din perioada sovietică, când întreprinderile mari acceptau stagieri pentru o perioadă de timp, care învățau meseria de la specialiști. Acest model, în cazul Moldovei, este valabil pentru domeniile în care mai avem mari întreprinderi (de stat sau private). Însă, în acest caz, este nevoie de o supraveghere profesională nu doar din partea instituțiilor de învățământ, dar și din partea întreprinderilor, ceea ce este destul de dificil de realizat. Anume, motivarea factorului uman în asigurarea supravegherii este dificilă. În alte țări, soluția constă într-o colaborare foarte strânsă cu agentul economic, cointeresarea acestuia în formarea unui parteneriat reciproc avantajos. Astfel, învățământul profesional fiind conectat la economia reală, studenții aflându-se în condițiile în care pot acumula abilități profesionale în mediul de producere, iar antreprenorul poate conta pe forță de muncă ieftină, fiind puțin calificată.

Cum procedăm în Republica Moldova în această situație? Guvernul, în baza Strategiei „Moldova 2020”, își propune sporirea calității studiilor, crearea unui climat investițional atractiv și crearea unui impact pozitiv asupra economiei. [4] Estimările făcute de Guvern sunt orientate spre ideea că, după reformarea sistemului de învățământ profesional, rata absolvirii va crește cu 20% și că emigrarea tinerilor absolvenți se va reduce cu 50%. În baza acestora, rata de creștere a PIB-ului va fi cu 0,6 – 0,9% mai mare decât în cazul status quo, adică în cazul în care statul nu intervine în situația curentă. Strategia are, de asemenea, ca obiectiv creșterea ponderii angajatorilor satisfăcuți de calitatea forței de muncă până la 60%.

Cum se pot realiza aceste obiective? Care sunt măsurile propuse? Proiectul Strategiei „Educație 2020” vine cu un set de propuneri pentru redresarea situației. [5] Obiectivul general al Strategiei constă în modernizarea învățământului vocațional și tehnic, în conformitate cu prevederile Procesului de la Copenhaga, Comunicatului de la Bruges și necesitățile pieței muncii. Obiectivele specifice detaliază obiectivul general:

- „restructurarea învățământului vocațional și tehnic pe două trepte – secundar și postsecundar”;
- „racordarea procesului de pregătire a specialiștilor în cadrul învățământului secundar și postsecundar vocațional și tehnic la necesitățile curente și de perspectivă ale pieței muncii”;
- „extinderea și consolidarea conexiunilor învățământului vocațional și tehnic cu piața muncii”;
- „crearea și implementarea sistemului de asigurare a calității în învățământul vocațional și tehnic, corelat cu indicatorii de creștere economică a țării și procesul de inserție a absolvenților pe piața forței de muncă”;
- „asigurarea științifică, metodologică și curriculară a învățământului secundar și postsecundar vocațional și tehnic”;
- „sporirea atractivității și accesul la învățământul vocațional/tehnic”;
- „perfecționarea mecanismelor de finanțare și de modernizare a bazei tehnico-materiale în învățământul vocațional și tehnic”. [5]

În urma implementării acestor obiective, se speră la constituirea unei noi structuri a învățământului vocațional și tehnic, la elaborarea și implementarea Nomenclatorului meseriilor și profesiilor și Nomenclatorului specialităților, orientate către domeniile ocupaționale curente și de perspectivă, vor fi elaborate standardele ocupaționale și educaționale, va fi implementat un mecanism nou de interacțiune a învățământului vocațional și tehnic cu mediul economic. Obiectivele și rezultatele scontate sunt ambițioase și foarte bine intenționate, dar documentul strategic lasă loc unui șir de întrebări legate de felul cum se vor realiza aceste scopuri.

În viziunea noastră, un sistem de învățământ vocațional tehnic eficient ar trebui să urmeze principiul de bază: asigurarea sinergiei dintre instituțiile de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate și agenții economici, astfel încât oferta educațională să corespundă cantitativ, calitativ și structural necesarului de forță de muncă. În acest sens, trebuie să construim un sistem educațional receptiv, flexibil, adaptabil care poate satisface cerințele economiei naționale, subordonat intereselor economiei naționale, adică un sistem construit după principiul „cererea determină oferta”. Astfel, economia formulează clar cerințele, necesitățile, obiectivele, iar sistemul educațional răspunde necesităților (cantitate, calitate, competențe). Trebuie să avem un sistem educațional flexibil, capabil de a se modifica rapid, de la un an la altul, reieșind din specificul economiei țării. Suntem obligați să fim receptivi la situația economică din țară, dar și din afara țării. Pe de altă parte, sistemul vocațional tehnic nu trebuie să fie o anexă a pieței muncii, adică oferta educațională trebuie și ea să genereze cererea pe piața muncii. Prin sporirea calității sistemului educațional, capitalul uman format în sistemul vocațional tehnic va dispune de abilități antreprenoriale, competențe digitale, competențe lingvistice și abilități de comunicare, adică forța de muncă formată va fi competitivă. Astfel, forța de muncă de calitate înaltă va stimula o ofertă de locuri de muncă, fie prin investiții din exterior, fie din inițiativa proprie.

Un model foarte eficient din spațiul european, care vine să soluționeze problema învățământului profesional, dar și problema economiei competitive, este formarea parteneriatului între trei componente de bază, așa-numitul „triunghi al cunoștințelor”: educația – cercetarea – businessul. În baza acestui concept, în spațiul european, s-au format Comunitățile de Cunoștințe și Inovare. [6] Acestea sunt parteneriate care promovează creativitatea și excelența, unde se regăsesc împreună educația, tehnologia, cercetarea, antreprenoriatul și lumea afacerilor. Scopul este de a produce inovații noi, eficiente, rentabile din punct de vedere financiar. Aceste comunități trebuie să devină principalele motoare ale creșterii economice durabile și ale competitivității. Partenerii din cadrul acestor entități adună idei, tehnologie, cultură, și modele de

afaceri și creează noi afaceri pentru economia existentă. Acești parteneri implică actori din laturile triunghiului cunoașterii: cercetare, învățământ superior, antreprenariat și business- inovare. Obiectivul pus în fața Comunităților de Cunoștințe și Inovare este crearea unui nou model, care ar genera o creștere economică esențială în baza inovărilor.

Acest model este susținut financiar din fonduri europene, dar mai interesant este faptul că fondurile asigură doar 25% din finanțarea totală, pe când celelalte 75% sunt asigurate de companiile private și instituțiile de învățământ, care se implică în activitatea Comunităților de Cunoștințe și Inovare. Relațiile dintre partenerii din cadrul Comunităților de Cunoștințe și Inovare sunt construite pe abordarea „profit-profit”. Fiecare are partea sa de contribuție, dar fiecare are și partea sa de beneficiu din acest parteneriat. Cercetarea este îndreptată spre necesitățile reale ale businessului, businessul este cointeresat să facă eforturi financiare și de altă natură în acest sens, pentru că inovarea implementată îi va asigura venituri pe viitor. Educația este orientată spre asimilarea tehnologiilor din business, dar și spre achiziționarea abilităților de creativitate și dezvoltare a ideilor în baza celor existente pentru a putea forma inovatori.

Rolul societății civile, al mediului academic și mediului de afaceri actual este de a se consolida în jurul ideii naționale de creare a unui sistem de învățământ vocațional tehnic capabil să răspundă necesităților educaționale și necesităților economiei naționale. Prin documente strategice, Guvernul manifestă disponibilitate și dorință de a supune reformării modalitatea actuală de formare profesională, important este de a genera și testa modele noi pentru a veni cu cea mai viabilă soluție, adaptată la condițiile Republicii Moldova, pentru a avea un învățământ vocațional tehnic eficient și competitiv.

Potrivit rezultatelor unui sondaj de opinie efectuat de Asociația sociologilor și demografilor din Republica Moldova, 34% dintre cei care au ales să obțină studii superioare spun că au făcut-o pentru a avea o viață mai interesantă și pentru că în Moldova este o „modă” să ai studii superioare. Rezultatele arată că 29% dintre respondenți vor să obțină studii superioare pentru a avea un post de lucru mai bine plătit, iar 19% – pentru a avea un statut mai înalt în societate. „6% dintre cei intervievați spun că au ales să facă o facultate pentru a trece cu traiul din sat la oraș și a avea o viață mai ușoară, pentru a nu munci din greu sau „a fugi de la sapă”. 5% vor să „tragă” astfel de timp și să amâne angajarea în câmpul muncii, iar încă 5% – pentru a pleca peste hotare. Doar 2% dintre respondenți au spus că studiile superioare sunt o tradiție în familiile lor”....

Din păcate, doar pentru 15% dintre cei intervievați studiile, cărțile și cunoștințele noi acumulate sunt valori în viață, iar pentru 13% educația reprezintă o valoare.

Creдем și sperăm că obiectivele și valorile tinerilor se vor modifica și societatea se va bucura de persoane instruite, competente, de o forță de muncă calificată care ar asigura o creștere și o dezvoltare economică Republicii Moldova, ceea ce se poate întâmpla doar ca rezultat al unor politici educaționale eficiente.

Bibliografie:

- 1.IDIS Viitorul, *Educația vocațională la răscruce: o analiză a deciziilor de politici în sistemul învățământului mediu de specialitate în RM*, LIPCEANU Sergiu, 2010. Elaborat după edițiile periodice ale Anuarului Statistic al Republicii Moldova 2002-2008, Educația în Moldova, Chișinău 2009 [<http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=350&nod=1&>]
- 2.Studiul de referință în contextul „Procesului Torino”, 25 mai 2010
- 3.Analiza relației dintre dezvoltarea capitalului uman și echitate în Republica Moldova, raport pe țară, ETF, Expert- grup, 2010
- 4.http://particip.gov.md/public/files/Moldova_2020_RO.pdf
- 5.http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_427_Proiectul-Strategiei-Sectoriale-de-Dezvoltare-Educatia-2020.pdf
- 6.<http://eit.europa.eu/kics/>